William Binnie

Salmene som hebraisk poesi

Parallellisme, alfabetsalmer og strofer

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

William Binnie: *Salmene som hebraisk poesi* (Parallellisme, alfabetsalmer og strofer).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Salmenes poetiske oppbygging 1
- Hebraisk poesi har ingen fast rytme 1
- Lovsangene i Lukasevangeliet 2
- Hva skiller hebraisk poesi fra prosa? 3
- Rim i tankene 4
- Parallellisme 5
- De akrostiske salmene 6
- Salme 111 og 112 8
- Halleluja 10
- Salme 119 10
- Vers og linjer 14
- Strofen 15
- Hebraisk poesi kan oversettes 17

Om William Binnie 19
Ordforklaringer 20

Salmenes poetiske oppbygging

Det ligger utenfor formålet med denne boka å gå grundig inn på lovene for hebraisk poesi. Det trengs heller ikke. Emnet er belyst i nyere verk av høy verdi, og flere av dem er lett tilgjengelige. Det er nok å nevne biskop Lowths forelesninger om hebraisk poesi. Da de kom ut midt på 1700-tallet, satte de fart i slike studier, både i England og ellers i Europa.

Hvor viktig emnet er, ser vi av at omtrent halvparten av Det gamle testamente er skrevet i poetisk form, og av de poetiske bøkene er Salmenes bok på alle måter den mest betydningsfulle. Vi kan derfor ikke gi en fullstendig framstilling av hva som kjennetegner hebraisk poesi, men vi kan heller ikke gå helt utenom emnet.

Innenfor rammen av ett kapittel bør det være mulig å gi leseren et samlet bilde av hvordan de hebraiske salmene er bygd opp. Da kan leseren også se hvor viselig Gud har gått fram når han har gitt denne delen av sitt ord nettopp en slik form.[1]

Hebraisk poesi har ingen fast rytme

Den som bare kjenner de klassiske dikterne eller nyere europeisk diktning, venter seg faste versemål – et fast mønster av trykk og takt i hver linje – når han tar en diktsamling i hånden, enten diktene rimer eller ikke. Han venter det Milton kaller «passende rytme og riktig antall stavelser». La oss derfor slå fast med en gang at den som åpner Salmenes bok med en slik forventning, vil bli skuffet.

[1]Oversettelsen er tilpasset norske lesere. Binnie skrev for lesere av de engelske bibelutgavene og drøfter flere steder hvordan de gjengir salmene. Det som bare gjelder engelsk ordlyd, er strøket, og der det er til hjelp, viser merknadene i stedet til Norsk Bibel 88/07 og Bibelen 1930. Bibelsitatene står etter Norsk Bibel 88/07. Binnie gjengir alfabetsalmene som engelske alfabetdikt; her står i stedet den hebraiske bokstaven med navnet foran hver linje eller strofe.

De lærde hadde hentet sitt syn på poesi fra Europas litteratur. De hadde så vanskelig for å forstå at et dikt kunne bygges opp uten fast rytme, at de lenge holdt fast ved en bestemt teori: Hebraisk poesi skilte seg ikke vesentlig fra andre folks poesi. Men den gamle uttalen av språket var gått tapt for godt, og med den nøkkelen til de hebraiske versemålene.

Allerede fra svært gammel tid ble det derfor gjort utallige forsøk på å vise at de poetiske skriftene var skrevet i de klassiske versemålene. Det er ikke mange år siden lærde menn sluttet å bruke sin skarpsindighet på å lete etter disse kjente diktformene – om de da har sluttet helt. Også Lowth er forsiktig. Han heller mest til å tro at de hebraiske skriftene ville vise den samme regelmessige rytmen som europeisk poesi, om bare den rette uttalen av språket kunne finnes igjen. Men de beste kjennerne blir mer og mer overbevist om at dette er feil.

Det er riktignok en viss klangfylde i de poetiske skriftene. Selv om vi vet lite om uttalen, finnes det steder som ikke kan leses høyt uten at den musikalske flyten minner oss om at profetene og salmistene er sanne diktere. De er av dem som, med Miltons ord, «nærer seg av tanker som av seg selv / beveger seg i vellydende rytme». Her og der finnes det også linjer som kan leses etter mønster av de klassiske versemålene. Men alt dette er ikke nok til å bevise at det finnes en fast rytme. Sterke følelser søker alltid et vellydende språk.

Den engelske bibeloversettelsen fra 1611 har like mye av denne vellyden som den hebraiske teksten, og den gjør jo ikke krav på å være skrevet på vers. Overalt er den full av musikk og fryder øret som klangen av kirkeklokker, og av og til glir den over i den jevne takten til et edelt versemål. Vi kan trygt si at det ikke finnes mer fast rytme i de hebraiske salmene enn i den engelske oversettelsen.

Lovsangene i Lukasevangeliet

Det finnes også noe annet som kunne ha vist de lærde at hebraisk poesi går sin egen vei, om de bare hadde tatt det med i beregningen. Så vidt jeg kan se, har de som skriver om emnet, oversett at Bibelen har eksempler på hebraisk poesi skrevet på gresk. Lovsangene i begynnelsen av Lukasevangeliet – Marias lovsang, Sakarjas lovsang og Simeons lovsang – er dikt både i innhold og form. De er de siste tonene fra Det gamle testamentes poesi, en hilsen til rettferdighetens

sol, som Det gamle testamente så ofte hadde varslet skulle stå opp en gang langt fram i tiden (Mal 4,2).

Her trenger vi ikke avgjøre striden om hvilket språk de opprinnelig ble framsagt på. Det er ført sterke argumenter for gresk, men uansett er det sikkert at vi bare har dem i pålitelig form på gresk. Vi må derfor behandle dem som originaler i gresk drakt. Det er nesten unødvendig å legge til at de ikke viser spor av fast rytme. På gresk er de bygd opp nøyaktig slik som i oversettelsen:

> Min sjel opphøyer Herren,
> og min ånd fryder seg i Gud, min Frelser,
> fordi han har sett til sin tjenerinnes ringhet.
> For se, fra nå av skal alle slekter prise meg salig,
> fordi han har gjort store ting mot meg, han, den mektige,
> og hellig er hans navn.
> Hans miskunn er fra slekt til slekt
> over dem som frykter ham. …
> Han tok seg av Israel, sin tjener,
> for å komme i hu sin miskunn,
> – slik han hadde talt til våre fedre –
> mot Abraham og hans ætt, til evig tid. (Luk 1,46–50.54–55)

Ingen kan unngå å høre at disse linjene klinger av de kjente tonene fra de poetiske skriftene i Det gamle testamente. Marias lovsang er skrevet på gresk, men på alle andre måter er den et hebraisk dikt. I oppbygging, innhold og ånd er den et ekte stykke hebraisk poesi, like mye som Hannas lovsang (1 Sam 2,1–10), som den rent litterært ikke kan skilles fra. De lærde har strevd mye med å finne versemål i Bibelens dikt. Hadde de tatt hensyn til disse lovsangene hos Lukas, de yngste av de hellige diktene, ville de ikke så lenge ha fulgt et falskt spor.

Hva skiller hebraisk poesi fra prosa?

Hebraisk poesi har altså ingen fast rytme. Skal vi da slutte at den bare skiller seg fra prosa ved at tanker og språk er mer opphøyde – slik en taler eller skribent umerkelig hever seg når han blir grepet av et stort emne som ligger ham på hjertet? Allerede lovsangene hos Lukas viser at en slik slutning ville være feil. De skiller seg skarpt ut fra fortellingen de står i. Alle som leser høyt, merker at det siste verset i Lukas 1

er en helt annen slags tekst enn Sakarjas lovsang like foran. Den som har glemt å legge om stemmen, kjenner det som et ubehagelig rykk.

Disse lovsangene skiller seg også vesentlig fra de opphøyde stedene der apostlene og andre prosaforfattere i Bibelen av og til gir utløp for den ærefryktige beundringen som sannheten har tent i hjertene deres. Tenk for eksempel på den poetiske prosaen i Romerbrevet 8 eller Hebreerbrevet 11. Når en sammenligner lovsangene i Det nye testamente med slike opphøyde ord av apostlene, merker en at de har mye felles. Likevel ligger de på hver sin side av en grense som ikke lar seg definere nøyaktig, men som skiller poesi fra prosa. Hebraisk poesi skiller seg altså like tydelig fra prosa som andre folks poesi gjør, enda den ikke har fast rytme.

Rim i tankene

Hva kjennetegner så hebraisk poesi? Hva er det ved salmenes oppbygging som skiller dem fra europeiske dikt på den ene siden og fra prosa på den andre?

Det er vanskelig å svare nøyaktig på dette uten å gå inn i detaljer vi ikke har plass til her. Men for vårt formål holder det å si dette: Hebraisk poesi skiller seg fra prosa ved at den er bygd opp i vers, og fra annen poesi ved et særtrekk. Hos alle andre folk ligger verseformen i ordene, hos hebreerne ligger den i selve innholdet.

Ta for eksempel et engelsk dikt som Miltons «Det tapte paradis», og legg merke til hvor uavhengige versene er av tankegangen. Slutten på en linje faller ikke nødvendigvis sammen med et opphold i tanken; oftere kommer oppholdet et annet sted. Da dikteren bygde sine opphøyde vers, var det ordenes musikalske flyt han hadde mest i tankene. Den som oversatte diktet «Det tapte paradis» til et annet språk, ville selvsagt gjengi meningen så nøyaktig han kunne, og trolig bruke det samme versemålet, blankverset. Men han ville aldri prøve å gjengi diktet linje for linje.

I dikt som er skrevet for menighetssang, gjelder riktignok en annen regel. De som skriver salmer og rimede salmegjendiktninger, prøver å legge et opphold i tanken der sangen har et opphold, og de regner det med rette som en skavank når en setning begynner i ett vers og fortsetter i det neste.

Men selv om vi tar hensyn til dette, står det fast at verseformen i vår poesi er langt mer avhengig av ordene og klangen enn av tanken. I hebraisk poesi er det stikk motsatt. Det er oppholdet i tanken som bestemmer hvor verset eller linjen skal slutte. Den poetiske formen følger tanken så tett at et hebraisk dikt kan gjengis på et hvilket som helst annet språk, vers for vers og linje for linje.

Biskop Jebb har beskrevet denne egenarten godt: «Hebraisk poesi er allmenn poesi, poesi for alle språk og alle folk. Ordene er først og fremst satt sammen slik at meningen kommer så godt og klart fram som mulig. La derfor oversetteren bare være ordrett, og la ham beholde den opprinnelige ordstillingen så langt språket hans tillater det. Da vil han med sikkerhet gi leseren alt, eller nesten alt, som den hebraiske teksten kan gi den beste hebraiskkjenner i dag. Hadde det opprinnelig vært en fast rytme», fortsetter han, «kunne det neppe ha vært slik. Noe måtte ha blitt ofret for rytmens skyld. Meningen kunne ikke alltid ha veid tyngre enn klangen, og poesien kunne ikke ha vært det den uten tvil og i aller høyeste grad er: en poesi som bygger på sakene selv, ikke på lyder eller ord.»

Jebb legger til: «Men denne siste påstanden må ikke misforstås. Jeg vil bare si at klangen, og ordene som tjener klangen, ikke hører med til selve vesenet i hebraisk poesi, slik de gjør i klassisk poesi. Det er heldigvis ubestridelig at ordene i de poetiske skriftene er utsøkt egnet til å bære meningen fram. Og det er svært sannsynlig at språket klang vakkert nok den gang det var levende – vakkert nok til at poesien var behagelig å høre når den ble framsagt, og til at den kunne ledsages av musikk. Til det ville rytmen i velformet prosa være helt tilstrekkelig. Det vil ingen bestride som har et noenlunde godt øre og har hørt et kapittel av Jesaja lest godt fra den engelske bibeloversettelsen.»[2]

Parallellisme

Vi har sagt at hebraisk poesi er bygd opp i vers. Dette trenger en kort forklaring. Den som bare kjenner vers fra klassisk og nyere poesi, vil nok spørre hvordan det kan finnes vers når det verken er rim eller fast rytme. Litt senere skal leseren få se med egne øyne at det finnes vers i Salmenes bok. Foreløpig er det nok å minne om lovsangene i begynnelsen av Lukasevangeliet, som vi allerede har sitert fra. Da vi siterte

[2]Sitert etter Smith's Dictionary of the Bible, artikkelen «Hebrew Poetry».

Marias lovsang, satte vi den opp slik at verseformen kom fram, og et blikk viser at inndelingen i vers og linjer så å si gir seg selv.

Det vi særlig må legge merke til ved denne verseformen, er forholdet mellom linjene. I annen poesi henger linjene sammen først og fremst ved ordenes klang; her henger de sammen ved tankene. Sammenhengen ligger i meningen og ikke i lyden, i innholdet og ikke i ordene. Lowth kalte dette *parallellisme*, det vil si at linjene i et vers står ved siden av hverandre og svarer til hverandre i innhold. Noe bedre ord kan neppe finnes.

Parallellismen kan ha mange former. De to som er lettest å beskrive, er den *synonyme* og den *antitetiske*. Marias lovsang har eksempler på begge, og også på en tredje form.

I den *synonyme* parallellismen sier leddene i verset det samme, eller nesten det samme, med andre ord:

1) Min sjel opphøyer Herren,
2) og min ånd fryder seg i Gud, min Frelser. (Luk 1,46–47)

I den *antitetiske* parallellismen står leddene som motsetninger til hverandre:

1) Hungrende mettet han med gode gaver,
2) men rikfolk sendte han tomhendte bort. (Luk 1,53)

Den tredje formen er trolig vanligere enn de to andre til sammen. Den finnes i mange varianter, særlig hos de mest poetiske salmistene og profetene. I mangel av et bedre navn kalles den *syntetisk* eller oppbyggende parallellisme. Den andre linjen gjentar ikke den første og står heller ikke i motsetning til den, men fører tanken videre og bygger på den:

1) Han har sett til sin tjenerinnes ringhet.
2) For se, fra nå av skal alle slekter prise meg salig. (Luk 1,48)

De akrostiske salmene

Når jeg her har beskrevet hovedtrekkene i hebraisk poesi, har jeg fulgt de beste forfatterne om emnet nøye. Jeg har bare villet legge fram, så klart jeg kunne, de synspunktene som nå er allment godtatt. Det sier seg selv at alt dette gjelder fullt ut for Salmenes bok, like mye som for andre deler av Skriften.

Kanskje har noen lesere likevel ikke fått et klart bilde av emnet. Andre tviler kanskje på om framstillingen stemmer med teksten, om hebraisk poesi virkelig er bygd opp i vers slik vi har beskrevet. Den sikreste måten å fjerne slik tvil og uklarhet på er å vise noen tydelige eksempler fra Salmenes bok. Da tenker jeg særlig på de *akrostiske salmene*, eller alfabetsalmene. Det er salmer der versene eller linjene begynner med hver sin bokstav i det hebraiske alfabetet, i alfabetisk rekkefølge.

Jeg velger dem slett ikke fordi de skulle være poetisk bedre enn de andre salmene. Som regel er de tvert imot de minst poetiske av alle. Jeg velger dem bare fordi den særegne formen deres viser usedvanlig tydelig og sikkert hvilke prinsipper hebreerne fulgte når de skrev poesi. De viktigste av disse salmene gjengir jeg her, helt eller delvis, så nøyaktig jeg kan. Resten av det som må sies om salmenes poetiske oppbygging, legger jeg best fram i kommentarer til sitatene.

Det finnes ni alfabetsalmer – *psalmi abecedarii*, som de latinske kirkefedrene kalte dem. Jeg synes det er synd at bibeloversettelsene ikke viser leseren alfabetformen, bortsett fra i Salme 119. Jeg vil ikke påstå, som Ewald, at ingen oversettelse er trofast når den skjuler alfabetformen. Men jeg mener at en så særpreget diktform burde vises på en eller annen måte, også i bibler til vanlig bruk.[34]

---

[3] Slik er det også i Norsk Bibel 88/07: Navnene på de hebraiske bokstavene står som overskrifter over strofene i Salme 119 (alef, bet, gimel …), men ikke i de andre alfabetsalmene. Bibelen 1930 har ingen bokstavnavn, men sier i innledningen til Salme 119 at salmen er satt opp i 22 avsnitt på åtte vers etter de hebraiske bokstavene.

[4] De ni er Salme 9 og 10, 25 og 34, 37, 111 og 112, 119 og 145. De to første kan kanskje regnes som usikre, for alfabetformen er svært ufullstendig. Men en alfabetisk ordning lar seg tydelig spore fra begynnelsen av Salme 9 og helt til slutten av Salme 10, som regel med to vers for hver bokstav. Fordi de to salmene henger sammen og danner én alfabetsalme, har Salme 10 ingen overskrift, noe som er svært uvanlig i Salmenes første bok. Begge salmene er utvilsomt skrevet av David. Salme 25 og 34, som begge har overskriften «Av David», danner et par av en annen sort. De er bygd opp helt likt, med 22 vers hver, ett for hver bokstav i det hebraiske alfabetet. Begge salmene har den samme særegenheten: Én bokstav, *vav* (ו), mangler, og i stedet kommer et ekstra vers til slutt som begynner med bokstaven *pe* (פ). Den blir altså brukt to ganger. Salme 111 og 112 utgjør et tredje par. De svarer nøyaktig til hverandre både i oppbygging og innhold. Salme 37, en salme av David, har førti vers. Alfabetet er fullstendig, som regel med to vers for hver bokstav. Salme 145, som også tilskrives David, har 21 vers, ett for hver bokstav unntatt *nun* (נ), som av ukjent grunn mangler. Salme 119 har 22 strofer på åtte vers hver. Siden alfabetet styrer hvert eneste vers, kommer hver bokstav åtte ganger. Denne alfabetiske skrivemåten finnes ikke bare i Salmene, men også i Ordspråkene og Klagesangene. Lovprisningen av den dyktige hustru (Ord 31,10–31) er et regelrett alfabetdikt på 22 vers. Det samme er første og andre kapittel av Klagesangene. Tredje kapittel er også et langt alfabetdikt, med tre vers for hver bokstav, til sammen 66. Noen undrer seg kanskje over at profeten, knust av sorg, ga klagen over Sions ødeleggelse en så kunstig versform. Da kan det være verdt å minne om diktet «In Memoriam» av Englands hoffpoet Tennyson. Versemålet han valgte, virker først uutholdelig

Jeg tror også det er nyttig å gjengi alfabetformen, i alle fall i oversettelser som først og fremst er ment for studier eller bibelgrupper. Det byr riktignok på vanskeligheter. Det hebraiske alfabetet er svært forskjellig fra våre alfabeter, og mange av bokstavene har ingen motsvarighet hos oss. Et hebraisk alfabetdikt kan derfor ikke gjengis nøyaktig. Dr. Delitzsch har iherdig prøvd å følge de hebraiske bokstavene i sin tyske oversettelse, men med lite hell.[5]

Salme 111 og 112

Det er naturlig å begynne med Salme 111 og 112. Det er to svært korte salmer, og etter alt å dømme er de fra den aller siste tiden da inspirerte salmer ble skrevet. De ligner hverandre så mye at det ikke kan være tvil om at de er skrevet av samme forfatter. Oppbyggingen er den samme, og denne ytre likheten skal lede oppmerksomheten mot noe dypere og viktigere. Emnet i den ene salmen svarer nøyaktig til emnet i den andre. Den første priser Guds vesen og gjerninger, den andre den gudfryktige mannens karakter og lykke.

Legg her merke til linjene i kursiv. De viser hvor nøye salmisten har arbeidet for å gjøre den ene salmen til et speilbilde eller et ekko av den andre.

Vi ville gjøre den ukjente forfatteren stor urett om vi mente at han bare ville vekke en behagelig overraskelse hos leseren. Den hellige skrift søker aldri litterær nytelse som et mål i seg selv. Her er hensikten å vise at det gode mennesket er det gudfryktige mennesket, det mennesket som ligner Gud. Slik formaner salmen oss: Vil vi stråle med den sanne godhetens skjønnhet, må vi alltid se opp til rettferdighetens sol. For når vi med utildekket ansikt ser Herrens herlighet, blir vi forvandlet til hans bilde, fra herlighet til herlighet (2 Kor 3,18).

Salme 111

Halleluja!

א *alef:* Jeg vil prise Herren av hele mitt hjerte
ב *bet:* i de oppriktiges råd og i menigheten.

---

ensformig for et langt dikt, men dikteren fant at det egnet seg godt til å uttrykke sorgen og tomheten i hjertet hans.

[5] Binnie gjengir selv alfabetsalmene som engelske alfabetdikt, der linjene begynner med A, B, C og så videre. Det lar seg ikke føre over til norsk. I denne utgaven står i stedet teksten fra Norsk Bibel 88/07, og den hebraiske bokstaven med navnet er satt foran hver linje eller strofe, slik at alfabetformen kommer fram.

ג *gimel*: Store er Herrens gjerninger,
ד *dalet*: søkt av alle dem som har lyst til dem.

ה *he*: Høyhet og herlighet er hans gjerning,
ו *vav*: *og hans rettferdighet står fast til evig tid.*

ז *zajin*: Han har sørget for at hans undergjerninger minnes.
ח *het*: *Herren er nådig og barmhjertig.*

ט *tet*: Han har gitt mat til dem som frykter ham.
י *jod*: Til evig tid kommer han sin pakt i hu.

כ *kaf*: Han har vist sitt folk sine gjerningers kraft
ל *lamed*: ved å gi dem hedningers arv.

מ *mem*: Hans henders gjerninger er sannhet og rett,
נ *nun*: alle hans bud er trofaste,

ס *samek*: de er grunnfestet for all tid, for evighet,
ע *ajin*: de er gjort i sannhet og rettvishet.

פ *pe*: Han har sendt sitt folk forløsning,
צ *sade*: han har fastsatt sin pakt for evig.
ק *qof*: Hans navn er hellig og forferdelig.

ר *resj*: Å frykte Herren er begynnelsen til visdom.
ש *sjin*: God forstand har alle de som gjør etter hans bud.
ת *tav*: Hans pris varer til evig tid. (Sal 111)

Salme 112
Halleluja!

א *alef*: Salig er den mann som frykter Herren,
ב *bet*: som har sin store glede i hans bud.

ג *gimel*: Hans slekt skal bli mektig på jorden,
ד *dalet*: de oppriktiges ætt blir velsignet.

ה *he*: Det er velstand og rikdom i hans hus,
ו *vav*: *og hans rettferdighet står fast til evig tid.*

ז *zajin*: Et lys går opp i mørket for de oppriktige,
ח *het*: *for den som er nådig og barmhjertig* og rettferdig.

ט *tet*: Lykkelig er den mann som forbarmer seg og låner ut,
י *jod*: han fører sine saker med rettferdighet.

כ *kaf*: For han skal ikke rokkes til evig tid.
ל *lamed*: Den rettferdige skal være i evig minne.

מ *mem*: Han skal ikke frykte for onde nyheter,
נ *nun*: hans hjerte er fast, det setter sin lit til Herren.

ס *samek*: Hans hjerte er trygt, han frykter ikke.
ע *ajin*: Til sist skal han se med lyst på sine fiender.

פ *pe*: Han har strødd ut, han har gitt de fattige.
צ *sade*: *Hans rettferdighet står fast til evig tid,*
ק *qof*: hans horn skal løftes høyt med ære.

ר *resj*: Den ugudelige skal se det med harme,
ש *sjin*: han skjærer tenner og tæres bort.
ת *tav*: Det de ugudelige ønsker, blir det ingenting av. (Sal 112)

Halleluja

Når salmene settes opp slik, ser vi i forbifarten også noe om oppfordringen som begge begynner med: *halleluja* (הַלְלוּ־יָהּ, «pris Herren»). Ordet er ikke med i alfabetrekken i noen av salmene. Det hører altså ikke til selve salmen, men står foran den. Ordet – på hebraisk er det ett ord – forekommer bare i de senere salmene. Det synes å ha vært en slags fast formel som fulgte med visse sanger fra tiden med det andre templet.

Ordet kan oversettes, men det kan også overtas i sin hebraiske form, slik det står i Johannes' åpenbaring (Åp 19,1.3.4.6).[6]

Salme 119

Av alle alfabetdiktene i Bibelen er Salme 119 på alle måter det mest bemerkelsesverdige. Oppbyggingen er svært enkel. De 176 versene er alfabetiske verspar, åtte for hver bokstav. Salmen har altså 22 alfabetiske strofer med åtte verspar i hver. Også her er det lett å se hvorfor salmisten valgte den alfabetiske ordningen. Salmen er en betraktning over Guds lov, det vil si Guds skrevne ord: en sjel grunner på ordet for Herrens ansikt og i samfunn med ham. I en slik salme venter vi visdom i korte, fyndige setninger snarere enn høy poesi, og en bedre ramme for slike visdomsord enn denne alfabetformen kan knapt tenkes.

Hvis salmen er fra Esras tid, slik vi heller til å tro, bekrefter den på en kjærkommen måte noe vi har kommet fram til på annet grunnlag:

[6] Både Norsk Bibel 88/07 og Bibelen 1930 har «Halleluja!» først i Salme 111 og 112.

Esra og de skriftlærde på hans tid var av et helt annet slag enn de som bar den samme tittelen senere.

Riktignok kjenner vi igjen de skriftlærdes typiske trekk hos dem. Lovens bokstaver og tøddeler er ikke foraktelige i deres øyne (Matt 5,18). De ble reist opp for å samle og ordne Det gamle testamentes skrifter, og de gjorde arbeidet godt.

Men de hadde også øye og hjerte for det som veier tyngre i loven (Matt 23,23). De kunne løfte blikket fra studiet av ordets bokstav og sende bønner som disse opp til Gud: «Opplat mine øyne, så jeg kan skue de underfulle ting i din lov!» «Min sjel er knust, så jeg lengter etter dine lover til enhver tid.» «La mitt hjerte være fullkomment i dine forskrifter, for at jeg ikke skal bli til skamme!» (Sal 119,18.20.80).

Det er merkelig, og ikke uten lærdom, å se hva nyere bibelforskere har sagt om denne salmen. De fleste har med full rett påpekt at den, som de andre alfabetdiktene i Bibelen, sjelden hever seg opp til virkelig poesi. Den er heller en betraktning i versform enn et dikt i egentlig forstand. Men noen har gått lenger. Dr. Hupfeld har skrevet en kommentar til Salmene som er frukten av et helt livs studier, og som på mange måter er uvurderlig. Likevel våger han å beskylde Salme 119 for «ensformighet og tankefattigdom» og stiller den i et dårlig lys sammenlignet med de andre salmene av visdomstypen.

En slik dom fortjener å bli husket, for den belyser noe det er svært viktig å legge seg på hjertet i våre dager: En mann kan være svært dyktig, lærd og grundig, ha fin litterær sans og redelige hensikter, og likevel være helt ute av stand til å dømme i saker som hører til det åndelige livet.

Den lærde kommentatorens dom minner om noe Augustin skriver i forordet til prekenene sine over den samme salmen. Han forteller at han hadde gitt ut prekener over alle de andre salmene, men lenge latt være med denne, fordi han så hvor vanskelig det var å utlegge nettopp den rett.

Så sier han: «Det finnes riktignok andre salmer som regnes for vanskelige, og der meningen virkelig er innhyllet i mørke. Men hvor vanskelige de enn er, er i alle fall én ting klart: at de er dunkle. Slik er det ikke her. Denne salmen virker så enkel at en kunne tro at den bare trenger en som hører eller leser den, ikke en som utlegger den.»

Det er tydelig at våre rasjonalistiske bibelkritikere ikke har overvunnet den vanskeligheten Augustin så treffende pekte på. De har ikke oppdaget at salmen er dyp.

Matthew Henry har forklart godt hva salmen vil, og hvordan den trolig er blitt til: «Den synes for meg å være en samling av salmistens fromme og andaktsfulle hjertesukk, de korte og plutselige utbruddene der sjelen hans løftet seg opp til Gud. Han skrev dem ned etter hvert som de kom. Mot slutten av livet samlet han dem fra dagboken der de lå spredt, la til mange lignende ord og ordnet dem til denne salmen. Derfor er det sjelden noen sammenheng mellom versene. Som Salomos ordspråk er den en kiste med gullringer, ikke en kjede av gullledd.»

Og han legger til: «Salmistens eksempel lærer oss å venne oss til slike fromme hjertesukk. De er et utmerket middel til å bevare samfunnet med Gud og holde hjertet i rett stand for de mer høytidelige andaktsstundene. Men vi skal også bruke salmistens ord, både til å vekke og til å uttrykke vår egen andakt. Det noen har sagt om denne salmen, er sant: Den som leser den med ettertanke, blir enten varmet av den eller gjort skamfull.»

De som har besøkt mange gudfryktige mennesker i nød og sykdom, vil ikke nøle med å foretrekke denne vurderingen av Salme 119 framfor Hupfelds. Salmen er langt fra ensformig og tørr; den har en helt særegen evne til å forfriske trette sjeler. De 22 klasene gir rikelig av rikets vin, like mye som noen annen del av Bibelen. Det samme gjelder, om enn i noe mindre grad, flere av de andre alfabetsalmene: Salme 25, 34 og 37. Står de tilbake for mange andre i poetisk utsmykning, står de ikke tilbake for noen når det gjelder rik og mangfoldig næring for andaktsfull ettertanke.

Her følger noen strofer fra Salme 119: den første, den andre og den siste. De er nok til å vise hvordan hele salmen er bygd opp. På hebraisk begynner hvert av de åtte versene i en strofe med den samme bokstaven.

א – *alef*

Salige er de som går de oppriktiges vei,
som vandrer i Herrens lov.

Salige er de som tar vare på hans vitnesbyrd,
som søker ham av hele sitt hjerte,

og ikke gjør urett,
men vandrer på hans veier.

Du har gitt dine befalinger
for at en skal holde dem nøye.

Å, at min ferd måtte bli stø,
så jeg holder dine forskrifter!

Da skal jeg ikke bli til skamme,
når jeg gir akt på alle dine bud.

I hjertets oppriktighet vil jeg prise deg
når jeg lærer dine rettferdige dommer å kjenne.

Dine forskrifter vil jeg holde,
du må ikke rent forlate meg! (Sal 119,1–8)

ב – *bet*

Hvordan skal den unge holde sin sti ren?
Ved å holde seg etter ditt ord.

Jeg søker deg av hele mitt hjerte,
la meg ikke fare vill fra dine bud!

I mitt hjerte har jeg gjemt ditt ord
for at jeg ikke skal synde mot deg.

Lovet være du, Herre!
Lær meg dine forskrifter.

Med mine lepper har jeg forkynt
alle lover fra din munn.

Jeg har gledet meg over å vandre etter dine vitnesbyrd,
som over all rikdom.

På dine befalinger vil jeg grunne,
og tenke på dine stier.

Dine forskrifter er min lyst og glede,
jeg glemmer ikke ditt ord. (Sal 119,9–16)

ת – *tav*

La mitt klagerop komme nær ditt åsyn, Herre!
Gi meg forstand etter ditt ord!

La min inderlige bønn komme for ditt åsyn!
Frels meg etter ditt ord!

Mine lepper skal flyte over av lovsang,
for du lærer meg dine forskrifter.

Min tunge skal synge om ditt ord,
for alle dine bud er rettferd.

La din hånd komme meg til hjelp!
For jeg har valgt dine befalinger.

Jeg lengter etter din frelse, Herre,
og din lov er min lyst.

La min sjel leve og lovprise deg,
og la dine dommer hjelpe meg!

Jeg har fart vill. Oppsøk din tjener som et tapt får!
For jeg har ikke glemt dine bud. (Sal 119,169–176)

Vers og linjer

Leseren vil være enig i at disse sitatene tydelig viser flere av kjennetegnene vi har nevnt. For det første ser alle at salmene er regelmessig oppbygde dikt med klart avgrensede vers og linjer, selv om de verken har fast rytme eller rim. I prosabøkene i Bibelen ble inndelingen i vers som kjent gjort sent, for at det skulle bli lettere å vise til tekstene, og den hører ikke med til den opprinnelige oppbyggingen. Med salmene er det annerledes. De 176 versene i Salme 119 hører med til selve planen for salmen.

Like klart er det at hvert vers er et verspar. Det ser vi ikke bare av versene selv, men også ved å sammenligne med Salme 111 og 112. Der markerer alfabetet både linjene og versene. Både linjene og versene hører altså med til den opprinnelige oppbyggingen av salmene. Folk kan ha ulike meninger om det er klokt å trykke de poetiske bøkene i versform i bibler til vanlig bruk. Bibelutgaver som har prøvd dette, har hittil ikke slått igjennom. Men at en slik oppstilling er berettiget, kan ikke bestrides. Den viser bare for øyet en oppbygging som er der enten vi viser den eller ikke.

Alfabetsalmene viser også det andre kjennetegnet ved hebraisk poesi: Verseformen styres av tanken og ikke av ordene. Ser leseren på dem en gang til, vil han finne at hvert vers er fullstendig i seg

selv. Det er bygd opp av to eller flere mindre ledd, og mellom dem råder den parallellismen vi beskrev ovenfor. Noen ganger er leddene synonyme, andre ganger antitetiske, men oftere står de i et forhold til hverandre som er vanskeligere å beskrive.

Denne parallellismen gjelder overalt. Linjene i et hebraisk verspar er like kunstferdig formet for å svare til hverandre som linjene i et rimpar i vår poesi. Forskjellen er at i rimparet ligger sammenhengen mellom linjene først og fremst i ordenes klang, mens den i det hebraiske verset ligger i meningen.

Strofen

Salme 37 fører oss et skritt videre. Den er et eksempel på en alfabetsalme av en friere sort enn de vi har sett til nå.

Av David.

א – *alef*
La ikke din vrede opptennes over de onde,
misunn ikke dem som gjør urett.
For som gresset blir de hurtig skåret av,
og som grønne vekster visner de ned.

ב – *bet*
Sett din lit til Herren og gjør godt.
Bo i landet, og legg vinn på trofasthet.
Gled deg i Herren!
Så skal han gi deg det ditt hjerte trakter etter.

ג – *gimel*
Velt din vei over på Herren og stol på ham!
Han skal gjøre det.
Han skal la din rettferdighet bryte fram som lyset
og din rett som lyset midt på dagen.

ד – *dalet*
Vær stille for Herren og vent på ham!
La ikke din vrede opptennes over den som har lykke på sin vei,
over den mannen som setter i verk onde planer.

ה – *he*
Avstå fra vrede og la harme fare!
La ikke din vrede opptennes, det fører bare til det som ondt er.

For de som gjør ondt, skal utryddes,
men de som venter på Herren, skal arve landet.

ו – *vav*
Om en liten stund, så er den ugudelige ikke mer.
Ser du etter på hans sted, så er han borte.
Men de nedbøyde skal arve landet
og glede seg over rik fred.

ז – *zajin*
Den ugudelige pønsker på ondt imot den rettferdige
og skjærer tenner mot ham.
Herren ler av ham,
for han ser at hans dag kommer. (Sal 37,1–13)

De første eksemplene ga oss sikker kunnskap om verset med de mindre leddene det består av. Dette eksemplet viser *strofen*, det vil si en gruppe vers som hører sammen og danner en enhet i salmen, omtrent som et vers i en norsk salme.

I de fleste nyere oversettelsene som er trykt slik at verseformen kommer fram, er versene i enkelte salmer samlet i strofer på ulike måter. Noen kommentatorer, særlig dr. Hengstenberg, finner skjulte, symbolske hentydninger i tallene de mener går igjen i strofene (3, 7, 12 osv.). Det er et innfall vi trygt kan se bort fra. Men det er ingen tvil om at selve inndelingen i strofer har et fastere grunnlag.

Riktignok er oversetterne hittil slett ikke alltid blitt enige om hvordan versene skal grupperes. Den samme salmen deles inn på én måte av én og på en annen måte av en annen. Dermed blir leseren lett mistenksom mot hele forsøket og slutter at fortolkerne ikke har hatt annet å gå etter enn en livlig fantasi.

Salme 37 er verdifull fordi den viser at en slik slutning ikke holder. I mange tilfeller kan det være vanskelig å avgjøre hvilken av flere mulige inndelinger i strofer som er den beste. Men bokstavene er som merkesteiner i denne salmen. De viser med sikkerhet hvordan den er delt inn, og gjør det samtidig sannsynlig at en lignende inndeling også finnes andre steder.

Blant salmene som ikke er alfabetsalmer, er det mange der inndelingen i strofer er så tydelig at en knapt kan overse den. Salme 2 er et godt eksempel. Jeg tar den gjerne med, også for at ikke alle eksemplene våre skal være hentet fra alfabetsalmene.

I
Hvorfor larmer hedningene?
Og hvorfor grunner folkene på det som fåfengt er?
Jordens konger reiser seg,
og fyrster rådslår sammen
mot Herren og mot hans salvede:
La oss sprenge deres bånd
og kaste deres rep av oss!

II
Han som troner i himmelen, ler.
Herren spotter dem.
Så taler han til dem i sin vrede,
i sin store harme forferder han dem:
Det er jo jeg som har innsatt min konge
på Sion, mitt hellige berg.

III
Jeg vil kunngjøre det som er fastsatt.
Herren sa til meg: Du er min Sønn,
jeg har født deg i dag!
Begjær av meg, så vil jeg gi deg hedningene til arv
og jordens ender til eie.
Du skal knuse dem med jernstav,
som en pottemakers leirkar skal du slå dem i stykker.

IV
Og nå, dere konger! Gå viselig fram!
La dere advare, dere herskere på jorden!
Tjen Herren med frykt,
og juble med beven!
Kyss Sønnen, for at han ikke skal bli vred og dere gå til grunne på veien!
For snart kunne hans vrede bli opptent.
Salige er alle som tar sin tilflukt til ham. (Sal 2)

Hebraisk poesi kan oversettes

Leseren må huske hvorfor vi har brukt så mye plass på alfabetsalmene. Vi har tatt dem med bare fordi de viser usedvanlig tydelig visse særtrekk ved hebraisk poesi: versene med sine parallelle ledd og inndelingen i strofer. På andre måter er de slett ikke de beste eksemplene

på hebraisk poesi. Alfabetformen virker i dem omtrent som rimet virker i vår poesi. Leser en dem på hebraisk, merker en at setningene er stokket om og at sjeldne ord er møysommelig hentet fram for å få den rette forbokstaven. Det er det samme som hindrer setningene i å flyte lett i et alfabetdikt på vårt eget språk.

Men legg nøye merke til at dette trekket hører alfabetsalmene til og derfor bare finnes i ni av de 150 salmene. I alle de andre er ordene valgt og ordnet med ett eneste mål: å uttrykke meningen klart og kraftfullt. Og hebraisk poesi er bygd slik at en oversetter kan gjengi den fullt ut på et annet språk uten å fravike den naturlige ordstillingen. På dette punktet står de hebraiske diktene alene i all litteratur: Bortsett fra alfabetdiktene – og de bare delvis – kan de føres over i en ordrett oversettelse til et hvilket som helst annet språk, både i form og innhold.

Her ser vi med god grunn den styrende hånd og visdommen til ham som ville at Skriften skulle være kilden til åndelig lys og regelen for tro og liv for alle folk.

Tenk om Bibelens poesi hadde vært skrevet på faste versemål – hva ville da ha skjedd? Halvparten av Det gamle testamente ville ha vært en forseglet kilde for hedningefolkene. Gjør en Miltons dikt «Det tapte paradis» om til prosa, er det ikke lenger det samme diktet. Det finnes ordrette oversettelser av Homer og Horats til god engelsk prosa, men utenom visse skoleformål er de helt ubrukelige. De gir ikke noe inntrykk av ånden i de greske og latinske originalene.

Hadde Jesajas profetier eller Davids salmer vært skrevet på klassiske versemål eller med våre dagers rim, ville de ha klart seg like dårlig i oversetternes hender. De måtte ha forblitt uoversatt til det sto fram en begavet dikter som kunne lage en gjendiktning på vers, og den ville likevel bare ha vært en omskrivning. Slik det nå er, kan David og Jesaja føres over i et hvilket som helst språk uten vesentlig tap, av enhver dyktig og lærd oversetter. Ikke bare meningen, men også deres egenart og stilens særlige skjønnhet er gjengitt rimelig godt i våre bibeloversettelser.

Om William Binnie

1823–1886

William Binnie (1823–1886) var skotsk prest og teolog. Han ble født i Glasgow og var prest i Den reformerte presbyterianske kirke i Stirling. Fra 1862 var han også professor i dogmatikk for denne kirken. Da den i 1876 gikk sammen med Den skotske frikirken, var han blitt professor i kirkehistorie ved frikirkens presteskole i Aberdeen, en stilling han hadde fra 1875 til sin død. Han døde brått i Glasgow i 1886, under et besøk hos broren.

Binnie sto i den bibeltro tradisjonen i Skottland. Hans mest kjente bok er «The Psalms: Their History, Teachings, and Use» (1870, utvidet 1886). Den er skrevet for vanlige bibellesere og forteller hvordan salmene ble til og samlet, hvordan de er bygd opp som poesi, hva de lærer om Kristus og om livet med Gud, og hvordan kirken har brukt dem.

Ordforklaringer

Blankvers – Urimede verselinjer med fem trykk, der trykksvake og trykksterke stavelser veksler. Det er versemålet i Miltons «Det tapte paradis» og i Shakespeares skuespill.
Rasjonalistisk – Om bibelforskere som bare godtar det fornuften kan forklare, og som derfor avviser at Skriften er inspirert av Gud og at det skjer under.
Versemål – Et fast mønster av trykksterke og trykksvake stavelser som gjentar seg i hver linje i et dikt, slik som i «Ja, vi elsker dette landet». Gresk og latinsk poesi og de fleste europeiske dikt har slike versemål; hebraisk poesi har det ikke.